

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

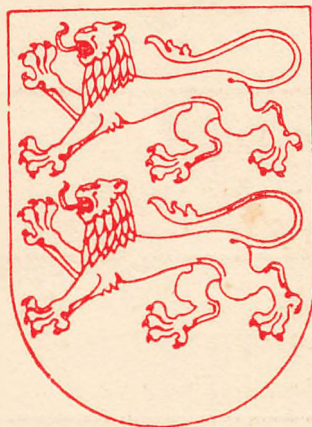
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydske

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Peter Kr. Iversen

INDHOLD:

- H. N.*: En Gravhøj i Gabøl.
P. Bendixen: En glemt Mand.
Niels Black Hansen: Stednavnet Sorrebæk.
J. Raben: Brandtræer og Brandsten paa Als og Sundeved II.
N. A. Jensen: Lam Klaus.

Ekspeditionen af Sønderjydske Maanedsskrift er overtaget af Museumsinspektør H. Neumann, Aastrupvej, Haderslev. — Arkivar Peter Kr. Iversens Adresse er: Landsarkivet, Aabenraa.

HOLSTEBRO BANK ^{A/S}

Stiftet 1871.

*Landbostandens
Sparekasse*
Nykøbing F. Tlf. 197 - 1197

Sparekassen i Nykøbing paa Falster

Langgade 5

Telefon 216

**Folkebanken
for Als og Sundede**
Aktieselskab Telefon 2088
Senderborg Kontortid 9-12 og 2-4

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

Skagen

Graasten Bank ^{A/S}

Kontortid 9-12 & 2-4
Lørdag 9-1
GRAASTEN

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO — Telefon 13

Aktieselskabet
*Banken for Hobro
og Omegn*

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10-3 Telefon 516, 517 og 518
Skanderborg

Aktieselskabet
Landbobanken i Skive
SALLING BANK
Kontortid: 9-12 og 2-5
Lørdag 9-2. Telefon 700 . Skive.

Sparekassen for Svendborg og Omegn

Svendborg

Horsens Landbobank ^{A/S}
Kontortid 9¹/₂-12¹/₂ og 2¹/₂-4¹/₂
HORSENS

Tønder Landmandsbank ^{A/S}

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

SPAREKASSEN FOR THISTED AMT

Stiftet 1829

Telefon 2 og 502

Kontortid 10-12¹/₂ og 13¹/₂-16

**Den lollandske Landbo-
stands Sparekasse**
NAKSKOV Stiftet 1870
Indskudskapital ca. 61,0 Mil
Reserver ca. 3,8 Mill.
Kontorer i: Maribo - Birket -
Dannemarre - Stokkemarke.

Aktieselskabet

AARHUUS PRIVATBANK

Aarhus
Hovedkontor

København
Nygade 1.

Aktieselskabet

Sæby Bank

SÆBY

Aktieselskabet
Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

**Skanderborg
Landbosparekasse**

Kontortid 10¹/₂-12¹/₂ og 2-3¹/₂

Skanderborg, Telf. 54

**Sæby og Omegns
Sparekasse**

SÆBY

Sorø Amtstidende

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 1. Halvaar 1944 if. Dansk
Oplagsk. **17.091 Eksempl.**

Akциденstrykkeri, Lystryksanstalt, Clichéfabrik, Bogbinder

Hovedkontor: Slagelse. Telf. 2000.

Hovedstadskontor: Telf. Palæ 4758.

Bornholms Tidende

Øens største og eneste Oplags-
kontrollerede Blad.

Telf. 121

Telf. 355

Roskilde Dagblad

Byens og Egnens Blad
Søger De Husassistent eller anden Medhjælp, da averter i
Roskilde Dagblad. Søger De Plads i Nærheden af Køben-
havn, faar De den bedst gennem en Annonce i Roskilde
Dagblad. Vort Trykkeri leverer Tryksager af enhver Art.
Telefon Roskilde 601 (2 Linier).

Jyllands Posten

Provinsens største Dagblad

Viborg Stifts Folkeblad

Viborg

Horsens Folkeblad

Nettooplag 12909 Eksemplarer

Byens og Egnens
største Blad

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste Blad

Lolland-Falsters

Stiftet

Stifts- Tidende 1805

Hovedkontor: Nykøbing Falster

Landsdelens ældste Blad

Østsjællands Folkeblad

Køge - Store-Heddinge - Faxe
Egnens største Blad

Ny jydsk Kjøbstad = Creditforening

Telefoner 4046 - 4047 - 4048

Aarhus

LOLLANDS TIDENDE

Lollands største Dagblad
Hovedkontor i Nakskov
Filiakontor i Maribo og Rødby

Jydsk Grundejerkreditforening

Herning.

Udlaan: $\frac{1}{4}$ 1947: 244.644.400 Kr.

Reserver: $\frac{1}{4}$ 1947: 11.044.803 Kr.

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største Blad
Nykøbing F.

Maribo Amtstidende

MARIBO

HORSENS HAVN

- ◆ Mange moderne Stykgodskraner.
- ◆ 7,00 m Vanddybde.
- ◆ Havnen kan besejles Dag og Nat.
- ◆ Store Arealer ved Kaj og Jernbane-
spor ledige til Udleje.

Carl M. Cohr's

Sølvvarefabriker

Aktieselskab

Fredericia

Køb dansk Arbejde!

**Skive
Tømmerhandel A/S**
Skive

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.
Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

P. Juhl Nielsen

Entreprenør

Tlf. 213

Gl. Kirkevej 45 . Herning

KURANSTALTEN
Gl. Skovridergaard
IB KRISTIANSEN
OVERLÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT
TLF | 514
515

ASMUS HANSEN

Kolonial- og Kortevarer
en gros
Haderslev

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

Dyckjær & Christensen

Fiskeeksport
Ringkøbing

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

HUSK VORE CISTERNER

»Phønix Model 33«, »Ideal 1935« og
»Phønix-Duplex« (dobbeltskylende).

Maskinfabriken Phønix Odense

A/S Sønderjydsk

Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

POUL KRØJGAARD

Trikotagefabrik

HERNING

Telf. 406

Poul Pedersen

Landsretssagfører
Vejle

Hans Jensens Eftf.

Trikotagefabrik

I K A S T

Aktieselskabet

Skive Markfrøkontor

Frøavl - Frøhandel
Skive. Telf. 94. 2 Lin.

DIPLOM-IS.

Haderslev Telef. 1160
Vejen Telef. 3

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Bispetov - Aarhus
Telefon 1939 - 3222

Aktieselskabet

Dansk Galoche- og Gummifabrik

København

Køge

Dansk

Køleautomatik- og Apparatfabrik

Nordborg.

H. A. Gruberts Sønner

Aktieselskab
Metalvarefabrik

Frankrigsgade 40

København S

Jyden^{ns}

AALSTRUP

Trifoliums Frø

Amager Gravør Anstalt
Nyrnberggade 19 København S
Speciale: Danske Byvaaben
Forlang Tilbud

Vipperød Planteskole

VIPPERØD
Kontortid 7—12 og 14—18
Telf. Vipperød 8 og 108

P. ANDERSEN

Flæsketorvet 84 . Kødbyen

Elkjaer-Olsen & Svendsen

Nørrebrogade 140 København N
Udlejning af elegant Selskabsdres

Sørgemagasinet

Det kgl. octr. alm.
Brandassurance-
Compagni

Stiftet 1798

— tegner
alle Arter
af Skades-
forøikring

Hovedkontor

Højbroplads 10
København K
Tlf. Cent. 447

**Dansk
Eternit-Fabrik
A/S**

Telefon 4800

AALBORG

K. Madsen

Garn
Trikotage
Børnekonfektion

HORSENS

**Svendborg
Boghvede & Havremølle**

Dampskibsselskabet
„PROGRESS”

Kalvebod Brygge 4
 København

Sparekassen for
 Lyngby og Omegn

Lyngby Hovedgade 17

A/S Frederik Fiedler
Gulvtæpper - Manufaktur
Tapetsererartikler en gros

Telf. 1581
 St. Kongensgade 31
 København K.

Den
 konservative
 Vælgerforening
 for Gentofte Kommune

Sømarksvej 24
 Gentofte

H. MOLDOW
 INGENIØR

Livjærgade 44 . København Ø

Christian Birch

Vestergade 8, K. By: 922

P. M. Knudsens Eftf.'s
Barnevognsfabrik

Frederiksberg Alle 15
 København V. - Telf. C. 3546

Effert Maskinfabrik

Gladsaxevej 342—354
 Telf. Søborg 577 . København

EN GRAVHØJ I GABØL

Det er Meningen i dette og de følgende Hefter af Sønderj. Maanedsskrift at bringe nogle Billeder fra de fire sønderjydske Museers Arbejde eller deres Samlinger. Her indledes med et Udgravningsbillede fra Haderslev Amts Museum.

Det er det Indre af en Gravhøj i Gabøl, man ser ind i. Man ser, hvorledes Højen er skaaret op med aflange Felter; man ser Overjorden ligge paa det lysegule Sand, som Højen er bygget op af og nederst den mere mørkegule Undergrund.

Højen er ikke saa mærkværdig ved sit Indhold af Oldsager, som ved det store Antal Grave fra meget forskellig Tid, den indeholdt.

Billedet domineres af en lang Stenlægning i Midten; det er Bunden af en Grav, men det er ikke den første Grav, der er anlagt. Ved Siden af Stenbroen ses en Stenøkse med Skafthul; den ligger kun faa cm dybere end Stenbroen, men hører dog til en Grav ældre end denne, og til denne Grav hører ogsaa den lyse Ring, der ses paa begge Sider af Stenbroen. Den er afmærket med Stikker. Det var Solen, der hjalp os til at finde den, for naar vi skovlede hen over Undergrunden,

var det gult alt sammen; men naar Solen havde skinnet lidt paa det, blev Ringen hurtigere lys og tør end det øvrige.

Det var da vel det første, der skete paa Stedet, at Stenalderfolk gravede en 20 cm bred og 50 cm dyb Grøft paa Stedet, hvor Graven skulde være; det var vel en Indvielse. I Graven fandtes 2 Stenøkser, en i hver Ende, og der var altsaa gravlagt 2 Mænd her, liggende paa Siden med optrukne Ben og Hovedet i hver sin Ende af Graven. Spor af Kisten viste, at nogle af dens Planker havde gaaet paa langs, andre paa tværs af Graven. Ud for den Ende, der er nærmest paa Billedet, har man desuden nedgravet en kortere Kiste; den indeholdt nogle Ravperler.

Denne Dobbeltbegravelse er foregaaet ca. 2000 Aar f. Kr. F., og da Kisterne var dækket med Jord, har Højen faaet Lov at ligge saaledes i nogen Tid. Men endnu i Stenalderen har man gravet et stort Hul midt i Højen og deri lagt den Stenbro, der ses paa Billedet; den bestaar af ret store, flade Sten. Paa den Stenbro har staaet en Kiste, dannet af Planker, støttet og dækket af Sten. Da vi kom ned i denne Grav, indeholdt den intet. Men det undrede os ikke, for vi vidste, at der havde været nogen dernede før os. I Slutningen af Stenalderen eller i Begyndelsen af Broncealderen blev der gravet et Hul samme Sted som sidst; man er ikke blot gaaet ned til Stenbroen, men har ligefrem fejlet den, for paa den laa der ikke Jord, men et lille Lag brunt Sand, som aabenbart kun var strøet der, for at man i det kunde lægge en ny Stenbro af ganske smaa Sten. Hvis der har været en Dolk eller Økse paa den gamle Stenbro, er den vel saa herved kommet op af Graven — med Forsæt eller uden.

Ogsaa den nye Stenbro skulde være Bunden af en Grav, og man anbragte her en Stammekiste af den Slags, som er mest bekendt fra de berømte Egekestefund. Ogsaa denne Grav var tom; den har kun rummet Gravgaver af forgængeligt Materiale. Alle Gravene dækkedes af samme Stenbunke, der nu blev 5,35 m lang; Jordhøjen blev betydelig forøget, og saaledes laa den i adskillige Hundrede Aar.

I Billedets Forgrund ses en aflang Stensætning; den er 2 m lang. Her i Sydøstsiden af Højen har man i yngre Broncealder nedgravet en mindre Kiste; den behøvede ikke engang at have været nær saa stor, for Liget var brændt. Men man strøede nu de brændte Ben hen ad Kisten og lagde en lille Smykkeplade af Bronze derved. Kort Tid derefter blev to andre Grave sat ned samme Sted, en i hver Ende; til højre en Urnegrav med brændte Ben, til venstre en lille stensat Grav med brændte Ben og en Broncekniv som Gravgave.

Ogsaa andre Steder i Højen var der Spor af Urnebegravelser, og

nordligst i Randen fandt vi en meget smuk, lille Stenkiste med brændte Ben. Med disse sidste Grave nærmer vi os sikkert Aar 500 f. Kr. F.

Saaledes har Folk da mange Gange søgt hen til denne Høj med en af deres Døde; i adskillige Tilfælde ganske vist uden at de kunde vide noget om, hvem der tidligere var begravet der. Tilsammen giver de mange Grave dog ligesom et Tværsnit af et langt Stykke af vor Oldtid, og er et af de mange Vidnesbyrd vi har, om Sammenhængen i vort Folks Historie gennem Aartusinder.

H. N.

EN GLEMT MAND

Af Desinfektør P. BENDIXEN

For ca. 125 Aar siden fødtes i Nordborg Theodor Johan Christian Ambders Brorsen, som efter at have naaet at blive en europæisk berømt Astronom for godt og vel 50 Aar siden døde ubemærket af den store Offentlighed. I det fornemme svenske, astronomiske Tidsskrift »Cassiopeia«, Tycho Brahe Selskabets Aarsskrift har den danske Tycho Brahe Kender og Bestyrer af den astronomiske Samling paa Rundetaarn, Kustode Harald Mortensen ristet denne mærkelige Mand en ligesaa smuk som interessant Minderune.

Harald Mortensen fortæller indledende, at Theodor Brorsen døde den 31. Marts 1895 og at han trods sit europæiske Ry og skønt hans Navn er knyttet til den af ham opdagede »brorsenske Komet«, ikke blev mindet med en Linie i de danske Aviser og kun med 8 Linier af et Blad i Prag. Hvorfor netop denne By huskede Brorsen skal man siden faa at se.

Brorsen, hvis Død indtraf i Nordborg, hvor han var født 76 Aar i Forvejen, stammede fra en kendt og anset Slægt, der i Generationer havde været Skibskaptajner. Ogsaa hans Far fulgte i Fædrenes Spor. Moderen, der var en født Schumacher, var en Datterdatter af Amtsforvalteren i Nordborg, Justitsraad Ambders. Det synes, som om begge Forældre, der var født i henholdsvis 1793 og 1788, var ikke saa lidt mere frisindede, end det var almindeligt paa den Tid. De blev nemlig ikke alene skilt og Faderen paa ny gift i 1829 med Juliane Marie Dahl, men Faderen plejede ved Højtider og Fester at samles med begge Fruer. Han sad da ved Bordet med en af dem ved hver Side.

Brorsen kom syv Aar gammel i Herrnhutternes Skole i Christiansfeld, hvorfra er udgaaet saa mange dygtige Elever, der har kastet Glans over deres gamle Skole, senere kom han i Latinskole i Flensborg, hvorfra Turen gik til Universiteterne i Kiel og Heidelberg. Hans

Interesse for Astronomien stammede fra Barneaarene, og Harald Mortensen fortæller, at Brorsen som Student i Kiel arbejdede ved det der-værende Observatorium. Her opdagede han den efter ham opkaldte Komet, hvis sideriske Omløbstid er udmaalt til 5436 Aar. Denne Komet blev sidst iagttaget 1890 og er ikke senere set. Samme Aar, den 30. April, opdagede han en ny Komet.

I 1816 havde Frederik den Sjette oprettet et Observatorium i Altona; det lededes af den berømte Astronom H. C. Schumacher, der bl. a. er kendt som Grundlægger af Tidsskriftet »Astronomische Nachrichten«. Her under denne kyndige Leder opdagede Brorsen en tredje Komet den 20. Juli 1847. Det er den samme, som blev genopdaget 1919 af Astronomen Metkalf. Omløbstiden er 72 Aar, som da netop var forløbet siden 1847.

Brorsen fik efter disse videnskabelige Opdagelser tre Gange Frederik den Sjettes »Kometmedalje«, der var indstiftet 1831 og præget i Guld. Det er morsomt at faa at vide, at Medaljen aldrig er inddraget, men at Uddelingen alligevel for flere Aar siden er ophørt, da ingen har gjort Krav paa den i nyere Tid. Imidlertid var den danske Regerings Opmærksomhed nu henledt paa Brorsen, og man tilbød ham Stillingen ved Observatoriet paa Rundetaarn i København; dette Tilbud modtog han dog ikke, da det var ham imod at binde sig til et forpligtende Arbejde. Derimod modtog han Tilbud om Ansættelse paa et bøhmisk Privatobservatorium, der ejedes af den astronomisk interesserede Friherre Baron Parihs v. Senftenberg til Senftenberg Øst for Prag. Her levede han fra 1847 til 1870, de sidste 12 Aar dog som Privatmand, idet Friherrens Arvinger ikke havde den samme astronomiske Interesse som han og brutalt lod Privatobservatoriet nedbryde og Instrumenterne sælge, skønt Brorsen fortvivlet tilbød at ville arbejde gratis.

Byen og Slottet Senftenberg ligger nær ved den schlesiske Grænse i en ensom, bjergrig Egn. Friherrens Observatorium laa i Slotshaven, og det var forsynet med udmærkede astronomiske Instrumenter; Brorsen levede her et behageligt, sorgløst Liv, hjulpet i Studierne og Observationerne af Baron Parish. Brorsen opdagede endnu to Kometer. En sjette og sidste Komet han mente at have set i 1854, er man ikke helt sikker paa, men Sandsynligheden taler dog for, at det virkelig var en Komet, han alene af alle andre havde faaet Øje paa.

Brorsen havde ved Siden af Astronomien ogsaa botaniske Interesser, som han dyrkede med Iver. Fra tidlig om Morgenen saa man ham vandre om i Bjerge og Skove og Moser for at søge efter sjældne Planter, hvis Vækst han fulgte ved gentagne Besøg paa deres Voksesteder ofte milevidt fra Slottet.

Som Menneske var Brorsen noget af en Særling. I Drengaaarene havde han været svagelig, men ved sine Vandringer og ved hærdende Søbade blev han sund og kraftig. Selv om Vinteren, naar Søen var dækket af Is, badede han dagligt nær Slottet. Udseendet var han ligegyldig med; Tøjet var oftest i en meget daarlig Forfatning, men det lange, oplejede Haar og Skæg og den høje Pande skal have givet ham et imponerende Udseende. 15 Aar gammel havde han under en Fægteøvelse, hvor Kaardespidsen trængte ind i det ene Øje, mistet Synet paa dette. I de senere Aar blev Synet paa det andet svækket. Han skildres som en venlig Mand, der dog ikke søgte andres Selskab. Kun med Almuen talte han gerne. Han elskede Hunde og havde altid en to-tre Stykker; naar han var paa Udflugt, laasede han dem inde i sin Stue og lukkede Skodderne for Vinduerne for at Hundene skulde tro, det var Nat. De hylede og gøede til han atter kom hjem.

Efter at være fordreven fra Slottet, fortsatte han paa egen Haand de astronomiske Studier, men de botaniske havde nu Hovedinteressen. Med Husholdersken, der ikke kunde tysk, maatte han tale Fingersprog, da han ikke kunde bøhmisk. Hun var ældgammel, saa det har været et underligt Par at »høre« konversere hinanden.

Kort efter den fransk-tyske Krig 1870, vendte Brorsen tilbage til Fødebyen, hvor han en Tid boede til Leje, men 1874 fik han eget Hus, som han delte med en Halvsøster, der fungerede som hans Husholderske. Her fortsatte han sin originale Levevis. Daglig foretog han en lang Spadseretur til Havet, hvor han badede til sent paa Aaret. Et af Værelserne i Huset omdannede han til Drivhus ved at dække Gulvet med Jord og Gødning. Her dyrkede han sjældne Planter og forskrev her til Frø fra Ud- og Indland. Sine Bøger opbevarede han i samme Rum, og det er da intet Under, at de led meget af Fugtighed. Harald Mortensen fortæller, at de Eksemplarer af Brorsens Bøger, han er i Besiddelse af, tydelig bærer Præg af den Behandling, de har faaet. Paa Landejendomme omkring Nordborg saa man ham tit komme med en lille Vogn og samle Ko- og Hestegødning til sine kære Planter. Men med Astronomien beskæftigede han sig ikke mere. Han var i sine sidste Aar blevet næsten blind.

Som Materiale til den interessante Biografi har Harald Mortensen benyttet Brorsens efterladte Breve m. m. Desuden fortæller han, at han under en Rejse paa Als fandt en Del af hans Bøger, ialt 482 Numre. Andre af den mærkelige Astronomers Bøger og forskellige af hans Instrumenter tilhører nu Dr. med. Kregsen i Sønderborg; det drejer sig bl. a. om en Refraktor og en Sekstant. Harald Mortensen har med sin fine lille Artikel løftet en Flig af det Glemselens Slør, der hvilede over denne mærkelige Livsskæbne og har ved at fremdrage hans Biografi

i det svenske Tycho Brahe Selskabs Aarsskrift bidraget til at sprede Viden her og i det fremmede om en ny Side af den frugtbare Vekselvirkning mellem sønderjydske og kongerigske.

Hvis jeg ikke havde set en Meddelelse om dette i en gammel Avis, havde jeg ikke haft noget nærmere Kendskab til min tidligere Følgekammerat fra den Tid, da jeg gik hjem fra Skole, fra Nordborg til Stensgaard langs Gammeldam, Uldebjerg og Oldemor Sø. Skønt vi var højst forskellige, havde vi noget tilfælles, nemlig vor Ensomhed. Da jeg første Gang saa ham, ønskede jeg mig langt væk, eller at jeg kunde være gaaet en anden Vej for ikke at møde denne skrækkelige Mand; men efterhaanden som det blev mig fortalt, at han var en god Mand og ikke gjorde nogen Fortræd, vænnede jeg mig til at gaa med ham. Vi ytrede kun yderst sjældent et Ord, men naar jeg dog dristede mig til at sige f. Eks.: Vi faar da vel ikke Regn?, saa svarede han mig saa venligt, at jeg fik en særlig høj Agtelse for hans Person. Men jeg fulgtes ikke gerne med ham, naar der var andre Folk i Nærheden, da jeg var bange for, at de skulde stille mig Spørgsmaal eller komme med upassende Bemærkninger om ham. Det gjorde derfor ikke noget Skaar i vort Forhold, at han var tunghør og kun havde et Øje.

Hvorledes han ellers levede, fik jeg at vide af enkelte Naboer, som vidste Besked derom, for selv naaede jeg aldrig at komme i hans Hus. Sammen med sin Halvsøster, der som nævnt sørgede for Husholdningen, boede han paa Løjtestoft, hvor senere Dr. Juhl boede.

Hans Paaklædning var mere end tarvelig og heller ikke ren. Den meste Tid af Aaret bar han en gammel, bulet Straahat eller en dito Filthat. Overbeklædningen var næsten ubeskrivelig hullet og snavset og uden de nødvendigste Knapper; Brystet som lignede en sorthaaret Hund, stod aabent, og i en Hyssingsnor om Halsen hang et Metalapparat, der lignede et lille Vækkeur. Som Seler benyttede han en lignende Snor som den om Halsen. Bukserne var af groft Lærred og ligesaa snavsede som han selv; ja, Kroppen var maaske ren, men saa brun, at man ikke kunde se, hvad det var. Paa Fødderne havde han altid grove, halvskafte Støvler, og da der aldrig blev gjort noget ved dem, var de nærmest røde; naar de trykkede ham, skar han passende Huller i dem, saa man kunde se de bare Fødder indenfor. En tyk Egekæp med Jernspids fuldstændiggjorde hans Udrustning. Hans Haar og Skæg blev der ikke gjort noget ved, saa Haaret hang i en Manke ned ved Siden af Hovedet og ad Ryggen i vild Uorden og noget sammenkrøllet. Ogsaa hans lange, graa Skæg havde den Ejendommelighed at rulle sig sammen, som man særlig kan se det ved en Kohale. Han kaldtes almindelig Astronomen, men talte jeg med Folk paa Als,

som ogsaa færdedes en Del ad denne Vej, kaldte de ham »e Stjernkigge«.

Nu var det vel ikke saa meget Astronomien som de botaniske Studier, der interesserede ham, hvilket jeg dog ikke havde megen Forstand paa dengang. Men jeg lagde dog Mærke til, at han fra Stien gik ud i Græsset og saa til noget, jeg ikke vidste, hvad var, men endelig, efter megen Søgen, fandt jeg en Blomst næsten begravet i det mossede Enggræs. Jeg havde aldrig set saadan en før og da jeg noget senere fandt et mindre Eksemplar lidt derfra, kunde jeg ikke styre min Lyst til at eje en saadan sjælden Blomst. Jeg fik den ogsaa plantet over i min egen Have, men den gik selvfølgelig straks ud og jeg glemte Blomsten, og efterhaanden ogsaa min gamle Ven Astronomen. Og først nu har jeg faaet noget at vide om hans Ungdom.

STEDNAVNET SORREBÆK

Af *NIELS BLACK HANSEN*

I sin bog »Møllens Røst« skriver redaktør M. Kamphøener om navnet Sorrebæk (Anm. 1.):

»Bækkens Navn har formentlig oprindelig været Surrbæk, som kommer af noget, der »surrer« (drejer rundt, bugter sig). N. Black Hansen, Aabenraa, oplyser, at Navnet paa Folkemaalet udtales Sorrebæk.«

Ved udtalen af vore stednavne kan der naturligvis kun være tale om udtalen på »folkemalet«. Den stedlige udtale opgives i »Sønderjyske Stednavne« under Nørre-Hostrup (IV, 82) at være Sorrebæk og Surbæk. De skriftlige kilder har, bortset fra et par, som til slut skal omtales for sig, Sorre— og Saur— (det sidste tidligst i Schrøders topografi af 1837), og de nyeste danske kilder har Sur—, hvilket også »Sønderj. Stedn.« har valgt som opslagsform — uagtet neden anførte tolkning.

Den af mig givne oplysning om udtalen er indhentet på stedet fra aldeles kyndig og pålidelig kilde. Herefter er bækkens navn *Sorrebæk*. Surbæk er, meddeltes der, i det højeste en papirform og da muligvis opstået ved oversættelse af tysk Sauer—. Der kan således ingen tvivl være om, at den i »Sønderj. Stedn.« opgivne *udtaleform* Surbæk må udgå som *sådan*.

Hvad tydingen af Sorre— angår, er der åbenbart 3 muligheder:

1. »Sønderj. Stedn.« afleder af sor, der svarer til norsk. dial: sor, isl. sori, og som står i aflydsforhold til *gammeldansk sær* = »snavs«,

»pløre«. »Sønderj. Stedn.« henviser til Sørbæk i Arrild og Skærbæk sogne, som dog kun er overleveret i kilder fra omkring 1800.

2. Det er måske ikke helt udelukket, at Sorre— kan være sønderjydske *biform for adj. sur*. Den findes i visse appellat. sammensætninger som surrekrat (= markæble), surrepot (= gnaven person), surredej (= surdej), adj. surrelse (= syrlig). »Sønderj. Stedn.« opfører et marknavn Sorrekrat fra Sønderborg amt, som forekommer i et par dokumenter fra udskiftningstiden, men desværre synes navnet at være uddød. i hvert fald mangler udtalen, så vokalens kvalitet ikke kan fastslås. Fejlberg har ordet sorrekrat og skriver sorekrat (Sunder., Aug.). Men spørgsmålet er, hvorvidt vokalen i disse forbindelser kan være åben å-lyd.

»Sur« i den almindelige form i forbindelse med »bæk« foreligger i Surbæk (Skovby, Vedsted sogn). Yngste kilde stammer ganske vist fra 1803, men sammesteds findes et Surkær med den moderne udtale Sukjé og med en skriftlig kilde fra 1789 lydende i overensstemmelse hermed, så navnet må gælde som sikkert overleveret.

En lignende navnefælle har Sorrebæk også haft, nemlig i Jordebog af 1704, hvor bækken optræder som Sohrbæk og en mark i Nørre-Hostrup som Sohrluck. Men da jordebogen er eneste kilde for marken, kan der intet sluttes af dette navnefællesskab. Hvor let den skriftlige overlevering alene fører på vildspor, ses af Sorbæk i Flovt, Øsby sogn, hvor alle kilder fra 1789-1912 har Suer—, Sur—, mens en enkelt fra 1788 med forleddet Soor— finder støtte i den moderne udtale (såfremt denne er rigtigt optegnet i »Sønderj. Stedn.«).

Det kan da efter det foreliggende kun siges, at sorre = sur måske, d. v. s. under visse forudsætninger m. h. t. vokalens kvalitet i sammensætninger med stedmålsformen, er en tydningsmulighed, men heller ikke mere.

I forbigående skal det nævnes, at »Sønderj. Stedn.« tilsyneladende ikke har været opmærksom på den sønderjydske *biform af sur* og som følge heraf i mange tilfælde har afledet af gammeldansk *suder = skomager*, hvor forholdet utvivlsomt er = *adj. sur*.

3. Sorre = sorg. Her er der ingen lydlige vanskeligheder. Vokalen er den samme som i rigsmålsordet. Endvidere indgår subst. *sorg* faktisk som forled i en række forbindelser, som nu let kan findes ved hjælp af registret til »Sønderj. Stedn.« Der skal kun nævnes nogle, som må anses som sikre: Sorgager (Østerende, Ballum sogn), Sorgmade (Hjortbro, Bevtoft sogn), Sorgsege (Bojskov, Tyrstrup sogn), Sorgsig (Ski-belund, Nustrup sogn).

Når man, som tilfældet er, må gå ud fra, at Sorre— (med åben å-lyd) er den eneste ægte udtaleform, som har eksisteret, så længe nogen er-

indring haves, kommer man vel næppe uden om, at tydningen sorre = sorg, når alt kommer til alt, er den mest sandsynlige. Den giver lydlig fuld overensstemmelse, og parallelerne med Sorg— som forled giver fornøden støtte, selv om efterleddet er et andet. Og når »sorg« kun éngang har forbundet sig med »ager«, »made«, »ege« og »sig«, kan det samme vel lige så godt være tilfældet med »bæk«.

Et af »Sønderj. Stedn.« under »Blædeng« (Nørre-Hostrup) refereret sagn om et blodigt slag der på egnen er sagtens af navneforklarende karakter.

Denne lille undersøgelse, som på en måde er ret tilfældig, turde have sin berettigelse i påvisningen af de vanskeligheder, som også naturnavnene, der i almindelighed anses som og også er lettere at have med at gøre end de som oftest meget ældre bonavne, frembyder ved en nærmere betragtning og tilrettelæggelse af det forhåndenværende materiale. Stednavneforskningen er, som Anders Bjerrum på Stednavneudvalgets vegne med styrke har fremhævet i »Sønderjydske Aarbøger« 1940, en sproglig Disciplin, som må arbejde efter sprogvidenskabelig metode. Men vore stednavne påkalder levende interesse hos langt flere end sprogmand af faget.

Ved ovenstående optælling og vurdering af mulighederne er det altså den foreliggende udtaleform Sorre—, som er lagt til grund. Man kan imidlertid ikke helt lade ude af betragtning, at udtalen, f. eks. ved omtydning, kan have ændret sig i tidens løb, hvilket jo forholdsvis let kan ske, når den oprindelige form er udgået af det almindelige ordforråd og derved er blevet uforståeligt. Set ud fra dette synspunkt kan de ældre skriftformer, som ovenfor foreløbig var forbigået, få en vis betydning. Mejer og Danckwert har Saer— og Sar—, og Jordebog 1704 har, som oven omtalt, to gange Sohr—. Der findes, som anført, faktisk en Sorbæk i Øsby sogn, og er det udtalen, der er undergået en forvandling, må det nærmest være den af »Sønderj. Stedn.« givne tydning, man har at holde sig til. Herved bør det dog ikke overses, at to dokumenter fra 1783 allerede har Sorre—, og at udtaleformen, som den er, derfor må antages at være mindst lige så gammel. Men når man har sat sig for at gennemgå alle muligheder, må formerne hos Mejer osv. i forbindelse med et udtaleskifte også finde omtale.

Brandtræer og Brandsten paa Als og Sundeved II

Af J. RABEN

Brand-Ege paa Gammelgaard Voldsted.

I Engen øst for Gammelgaard ligger Voldstedet af den gamle Gaard. Det kaldes i Folkemunde »e Tingstøj«. Om denne Plads har været Tingsted for Gammelgaards Len vides ikke.

Voldbanken er bevokset med gamle Ege. I et Par af disse er Ilden dagsat for nogle af Gammelgaards Lader. Da man ikke mere ved, i hvilke af Træerne Ilden er gemt, er det det klogeste at lade dem alle urørt. Flere Gange er Lynet slaet ned i Egene, men der er ikke sket noget paa Gaarden.

(Meddelt af Smed Jørg. Hansen, Gammelgaard).

»Bonneshøj«.

Ved Ankulgaard ligger Langdyssen »Bonneshøj«. Den hørte før til Froms Gaard i Asserballe. I Dyssens Sten var Gaardens Ild dagsat. For en Del Aar siden blev der gravet Sten i Højen, og Froms Gaard brændte.

Gaardens Ild skal ogsaa have været hensat i en gammel Ask. Den gik ud af Ælde noget før Gaarden brændte. Om det er Asken eller Forstyrrelsen af Langdyssen, der har været Skyld i Branden, maa staa hen.

(Meddelt af Lorenz Ecklon, Augustenborg, 1924).

Augustenborg.

Der udbrød en Gang Ild i et af Husene i Nærheden af Slottet. En gammel Mand fra Bro, der tilfældigt kom til, standsede Ilden ved at udraabe nogle uforstaaelige Ord. Han »greb« Ilden og løb med den ud i Parken, hvor han dagsatte den i et af de gamle Træer ved Palæet. Man ved ikke, i hvilket af Træerne Ilden blev sat, men man paastaar, at Ilden endnu lurer i et af de gamle Træer.

Ved Augustenborg Hovedgaard staar en Eg, den maa ikke fjernes. Den gemmer Gaardens Ild. Andre paastaar, at hele Augustenborg skal brænde, hvis Egen bliver fældet.

Meddelt af Lorenz Ecklon, Augustenborg, 1924).

En Brandtjørn ved Gammeldam.

Ved Gammeldam ved Nordborg stod en gammel Tjørn. Den var blevet plantet i Aske, og Ilden for den aichelbergske Gaard i Nordborg var dagsat i den. Asken der kom med i Plantehullet blev taget fra Skorstenen i Gaarden.

Tjørnen er forlængst borte, men Gaarden var allerede nedbrændt, da Træet gik ud, saa der kunde ikke ske noget.

(Meddelt af Rentier Nic. Frederiksen, Nordborg, 1945)

Det er første Gang jeg har hørt, at et Træ er blevet plantet som »Brandtræ« og at man har fyldt Aske fra den Gaard, hvis Ild skulde dagsættes i Træet, i Plantehullet.

Vertemines Brand, 1853.

Chr. Knudsen skriver 1861 (Bd. XI p. 132).

»Anno 1853, den 3. April om Aftenen mellem 9 og 10, da Forpagteren og hans Familie var ude, opkom der Ild i en af Laderne, hvorved i en Fart alle Ladebygninger, paa Stuehuset nær, nedbrændte, tilligemed en stor Mængde Kreaturer, hvoriblandt 172 Køer af fortrinlig Beskaffenhed. Gaarden blev igen forsynet med nye smukke Stalde og Lader. Mærkeligt nok var det, at paa Gaardspladsen stod i mange Aar en gammel Lind, som dels formedelst Ælde og dels formedelst Overtro var bleven fredet og holdt højt i Ære. Thi allerede i forrige Aarhundrede levede det Sagn, at hvis man fældede dette Træ, skulde Gaarden brænde. For at bevare Træet, der var splintret af Lynild, havde man slaaet en tyk Jernring omkring det. Den nuværende Forpagter Møller lo af dette Sagn og lod det fælde Anno 1852 i Efteraaret. Da nu Gaarden brændte i Foraaret 1853 fik Overtroen hermed ny Næring. Ildens Opkomst blev ikke opklaret.«

Himmark.

»I forrige Aarhundrede stod i Nærheden af Bjerggaarden i Himmark et gammelt Træ, om hvilket det hed, at det var dagsat, det vil sige, at naar dette Træ blev fældet, da skulde Gaarden brænde. Nu er det borte, men Gaarden staar endnu.« (Chr. Knudsen, 1857).

Brandtræ ved Ertebjerg.

Ved Hans Eriksens Gaard i Ertebjerg staar en gammel Ask. Der er ikke Liv i den mere, men alligevel har den faaet Lov til at blive staaende, endskønt den ikke pynter Gaarden. Gaardens Ild er nemlig dagsat i den. — Om Ejeren end ikke vil tilstaa at han tror paa sligt, ser han dog med en vis Respekt paa det gamle Træ og han lader Øksen hvile ved dets Fod.

Brandtræ ved Lavensby.

Paa Gaardejer Andreas Kroghs Mark »Klardøffel«, nord for Lavensby, stod indtil omkr. 1920 en gammel Hvidtjørn, i hvilken Gaardens Ild var dagsat. Kreaturerne havde afslidt Jorden omkring Træets Rod, saa det tilsidst faldt. Der skete dog ikke noget.

Meddelt af Gaardejer Hans Thomsen, Lavensby.

Mod Ildebrand.

Paa Loftet paa Hans Thomsens Gaard i Lavensby var et Følhjerte ophængt paa en af Taglatterne paa Stuehusets Loft. Det maatte ikke fjernes, da Gaarden ellers skulde brænde. Hvornaar det er blevet anbragt paa Loftet, vides ikke. Da Fru Thomsen kom til Gaarden i 1904, hang Hjertet endnu paa sin Plads som en sammentørret, lille haard Klump. Det maa i Tidens Løb være smuldret helt bort. — Hjertet skulde være af et Føl, hvis det skulde skaane Huset mod Ilds-vaade.

Et Afværgeoffer.

Da Gaardejer Hans Thomsen i Lavensby i 1935 gravede Grunden ud til en Kælder bag den gamle Bageovn, fandt han en Jerngryde, nedgravet under det gamle Gulv. Den indeholdt nogle Dyreknogler. Hullet omkring Gryden var udfyldt med hvidt Havsand. Det drejer sig sikkert om et Afværgeoffer mod en eller anden Ulykke, Ildebrand eller Sygdom.

Onde hensat i en Hyldebusk.

Paa en Gaard i Nærheden af Nordborg vilde det ikke rigtig lykkes i Staldene. Undertiden kunde man ikke malke, Smaagrisene døde, og mange andre Ulemper kom til. Man vidste ingen anden Udvej end at hente den kloge Kone, Ann'mai Skovfow'e i Nordborg.

Ann'mai gik ind i Stalden, hvor hun samlede en Del usynlige Ting i sit Forklæde og mumlede derved nogle uforstaaelige Sætninger, saa gik hun udenfor og rystede Forklædets usynlige Indhold ud ved en gammel Hyldebusk. Hun løsnede Barken paa Stammen, strøg med Haanden derover, bandt Barken sammen igen idet hun anraabte den hellige Trefoldighed. — »No maa e Hyld it hugges, fo saa komme e Troldtøj egen«, sagde Ann'mai, da hun var færdig. Alt var derefter i bedste Orden paa Gaarden, Ondet sad i Hyldebusken.

(Meddelt af Førstelærer Riis i Havnbjerg, 1916).

Brandtræ ved Skansegaarden.

Ved Indkørslen til Jørgen Paulsens Gaard paa Dybbøl Mark (nu »Skansegaarden«) laa en lille Lysthøj, der var bevokset med et Par

kraftige Ilex. Herfra var en pragtfuld Udsigt over Vemmingbund og Broagerland. I en af disse Ilex var Gaardens Ild hensat.

Det var i Marts 1864. En af de første Granater, der fra Gammelmarksbatterierne blev affyret mod Skanse IV, slog igennem Ilexgruppen og brækkede flere Stammer. — Kort efter blev Gaarden truffet af en Brandgranat og nedbrændte.

(Meddelt af Jørgen Paulsen, 1914).

Brandtræ ved Avnbølgaard.

Et Brandtræ, — en gammel Ask — stod ved Avnbølgaard. Da Hamann omkring 1875 havde overtaget Gaarden, lod han fælde en Del Træer og Asken skulde ogsaa hugges om. Men Folkene bad for Træet, de gjorde Ejeren opmærksom paa, at Gaardens Brand var dagsat i dette Træ. Hamann svarede: »Lass ihn in Gottes Namen stehen«, og Træet blev staaende.

Efter at C. Lei 1909 havde købt Avnbølgaard, lod han 1910 Træet fælde. Stuehuset paa Avnbølgaard nedbrændte 1917. Man talte dengang om, at C. Lei skulde have ladet Asken staa.

Dybbøl Mølle.

Ved Dybbøl Mølle stod en gammel *Taxus baccata* i Stendiget ud mod Landevejen. Det var et ældgammelt Træ. Paa et Fotografi af Dybbøl Mølle, taget under Krigen 1864 ses Træet, der dengang var ligesaa kraftigt som i 1935. I dette Træ var Møllens Ild dagsat.

Ved Anlægget af Gang- og Cyklestier i 1936 blev Stendiget flyttet længere ind mod Møllehuset og det gamle Træ maatte forsvinde. —

Den 28. Mai 1935 brændte Dybbøl Mølle, men det kan den gamle Tax altsaa ikke være Skyld i. Stiens Anlæg blev vedtaget i Amdtsraads-mødet i Marts 1935, et Par Maaneder før Møllen brændte, og dermed var Dødsdommen over Træet afsagt. Maaske har Træet villet hævne sig! —

(Meddelt af Jørgen Hansen, Froshøjgaard).

Sandbjerggaards Brandtræ.

Ved Indkørslen til Sandbjerg Gaard staar to gamle Elmetræer, et paa hver Side af Vejen, hvor Vindebroen har været i gammel Tid. I det største af disse, hvis Stammeomfang i 1920 maalte omtrent 4 m. er Stuehusets Ild hensat.

Omkring 1870 var det Meningen, at disse to Træer skulde fældes, men de fik alligevel Lov til at blive staaende. Man var bange for, at Ilden alligevel kunde slippe løs, naar Træet faldt.

(Meddelt af Jens Hansen, Kromand i Ragebøl, 1920).

Et Brandtræ i Snogbæk.

Hos Gaardejer Jens Andersen, »Nygaard« i Snogbæk, stod indtil 1941 et saakaldt Brandtræ, en Kristtjørn (Høffeltvån). Jens Andersens Bedstemoder, Fru Helene Andersen, mente, at Træet maatte være ca. 200 Aar gammel og fortalte, at naar det blev fældet, brændte Gaarden.

1936 var det gaaget ud i Toppen, og da var der en lille Brand i Ladden, foraarsaget af Lynild. 1939, da det formodentlig paa Grund af den haarde Vinter gik ud, brændte Avlsbygningerne. Saa mærkeligt gik det til, og skønt man kun smilede ad denne Overtro, kunde man dog ikke glemme Træets Endeligt i Forbindelse med Branden, og det stod i to Aar udgaaget, inden man bekvemmede sig til at tage det bort.

(Meddelt af Gaardejer Olav Bonefeld, Snogbæk, 1945).

Pæretræet ved Sandbjerg.

Nord for Sandbjerg staar et stort Pæretræ ved Siden af et Vandsted. Marken kaldes derefter »Pæ'etræslyk«. I dette Træ er Ilden dagsat for Smedien i Sandbjerglykke. Derfor maa det ikke fældes.

(Meddelt af Chr. Hanssen, Nørremølle).

Pæretræet ved Skeldegaard.

Skeldegaards gamle Hovedbygning har ligget paa Banken lige øst for den nuværende Gaard, hvor der i Begyndelsen af 19. Aarhundrede endnu fandtes Ruiner. I Vinteren 1933—34. afdækkede Gaardejer Bork Fundamenter af det gamle Slot. Paa dette Sted stod et gammelt Pæretræ, i hvilket Skeldegaards Ild var dagsat. Træet var forlængst gaaget ud, saa Gaardejer Bork lod det fælde i 1942. Derfor sker der ikke noget; naar et Brandtræ har fortæret sin sidste Saft, er Ilden bundet for alle Tider.

(Meddelt af S. Bork, Skeldegaard).

Rettelse til Tabel I (Side 106—107) Juni 1947

Sogn	Stemmetal 1912		Stemmetal 1920		Dansk Stemmepercent		
	dansk	tysk	dansk	tysk	1912	1920	1939
Tønder K.	80	800	596	1654	9	26	63,5
Højer og Høj. Lds.	4	200	244	514	2	30	43,6
Uge og Ensted ...							70,6
Rinkenæs							74,0

LAM KLAUS

Fortalt af afd. N. A. JENSEN, Fæsted.

En Udpantning.

Det var paa de Tider, da Jürgensen var Amtsdommer i Rødding, saa det er mange Aar siden. Jürgensen var Nordslesviger og var vel-lidt af Befolkningen, som han hjalp med Raad, naar de kom til ham og han da ikke selv skulde være Dommer i Sagen.

Der boede dengang i Møgelmose i Hjerting Sogn en Husmand ved Navn Klaus Klausen; han blev almindelig kaldt »lam Klaus«, fordi det ene Ben var betydelig kortere end det andet, hvilket bevirkede, at han haltede stærkt. Han ejede et Hus i Møgelmose med Jord til et Par Køer; men da han var fattig, havde han hverken Ko eller So. Klaus maatte saa se at tjene en Skilling, hvor den var at faa; han hjalp Bønderne i Høsten, gravede Kartofler op i Efteraaret og trak med Kreaturer til de store Markeder. Han forsøgte sig ogsaa som Slagter ved at købe en Kalv engang imellem, som han saa slagtede og solgte Kød af.

Saaledes købte han ogsaa engang en Ko hos en Mand i Hjerting; men da han fik den slagtet, var den ikke helt sund, saa han maatte kassere noget af den. Nu var der en lille Rest af Købesummen, som ikke var betalt, og den nægtede Klaus at betale, fordi Koen ikke havde været sund. Manden stævnedes saa Klaus for Retten, hvor han blev dømt til at betale Pengene. Men dermed fik Manden ingen Penge, thi Klaus hverken kunde eller vilde betale. Saa skulde der foretages Udpantning for at skrive den gamle Kakkellovn, det eneste, der var at skrive hos Klaus.

En Formiddag hopper Klaus efter Hjerting til. Da han er kommet et godt Stykke fra Huset, ser han, at der kommer en Vogn kørende efter Møgelmose til, og Gendarmen fra Rødding rider ved Siden af Vognen. Nu vidste Klaus, at de vilde ned at besøge ham, hvorfor han hurtigt gjorde omkring og satte det lange Ben foran efter Hjemmet til. Men Gendarmen havde set ham, hvorfor han gav Hesten af Sporerne og red godt til, og vi kom lige tidligt til Huset, fortalte Klaus. Imidlertid kom Karlen, som kørte Vognen, ogsaa til Stede. Han bandt Hestene ved Vognen, hvor Gendarmen ogsaa bandt sin Hest, og saa gik de begge ind i Huset. Gendarmen fik nu Papirerne frem og begyndte at læse Forretningen op for Klaus. Men med et blev Hestene udenfor meget urolige, og Karlen og Gendarmen maatte hurtigt ud til dem. Men lige saa snart de var kommet udenfor, smækkede Klaus Døren i og slog Slaaen for. Saa begyndte Klaus og hans Kone at tage Kakkellovnen ned og bar den ud i Stalden, hvor de gemte den i noget Halm. De var saa optaget af det, at de ikke mærkede, at Gendarmen med sin Sabel brækkede en Luge fra ind til Loen, hvor han saa krøb ind ad. »Æ var lig ved aa tej en Fork aa gør' en Ulykk' ved ham«, sagde Klaus. — Nu skulde den afbrudte Forretning begynde forfra igen; men hvor var nu Papirerne? Gendarmen søgte i alle Lommer, saa ned bag en gammel Kiste, som stod der, men de var ingen Steder

at finde; Klaus vidste selvfølgelig ikke, hvor hans Papirer var henne. Saa tog Gendarmen en Lænke frem og vilde lægge den paa Klaus for at føre ham til Rødding som Arrestant. Klaus tog i den med begge Hænder og slog den ud med alle de Kræfter, han havde, thi han var mere end vred. Lænken sprang i Stykker; det ene Stykke faldt paa Gulvet, det samlede Gendarme nop; det andet Stykke puttede Klaus i sin Lomme. Men han fik det ikke helt ned, der blev en lille Ende hængende udenfor; det tog Gendarmen saa i og trak det fra ham. — Saa var den Forretning til Ende; de rejste af med en itubrukt Lænke, og Papirerne var sat til.

Om Eftermiddagen saas en lille, aldrende Mand med en Pibe i Munden linke efter Rødding til. Det var lam Klaus; han vilde over til Amtsdommer Jürgensen og fortælle ham det passerede; han mente ikke, at Politiet saadan uden videre maatte bryde ind i hvert Hus. Amtsdommeren havde allerede hørt noget om det, inden Klaus kom; thi saadanne Ulykker farer rask over By, og Folk morede sig over, hvorledes Politiet var blevet behandlet af Klaus. Amtsdommeren lo, da Klaus fortalte Historien, og saa sagde han: »Det maa du aldrig gøre mere, Klaus!«

Men lam Klaus's gamle Kakkellovn fik fra den Dag af Lov til at staa i Fred.

Vi maa ikke handle med Mennesker.

En anden Gang, lam Klaus trængte til at høre Amtsdommerens Mening, var i Anledning af, at han havde Penge til gode hos en Mand i Møgelmose. Det var en ugift Mand, som havde købt et Hus der, og da han stod ene, henvendte han sig til Klaus, om han ikke kunde skaffe ham et Kvindfolk. Han bød Klaus 50 Rigsmark, hvis han kunde skaffe ham en Kone. Klaus, som var godt kendt i en god Omkreds, tænkte sig saa om, thi her var en god Skilling at tjene. Han huskede, at et Stykke derude i Øst var en Pige, som efter hans Mening kunde være Karlens Ganning, hvorfor han saa begav sig paa Vej til hende. Klaus fortalte hende sit Ærinde og lagde det saa godt ud for hende, at Enden blev, at hun syntes godt om Partiet, flyttede hen til Manden og blev gift med ham.

Saa havde Klaus jo de 50 Mark fortjent. Han gik saa en Dag til Manden for at faa sine Penge; men saa vilde han ikke betale Klaus en Skilling. Saa maatte Klaus jo igen til Amtsdommer Jürgensen i Rødding for at høre hans Mening, om man saadan kunde nægte at betale, naar Varen var leveret. Dertil svarede saa Amtsdommeren: »Du ved jo nok, Klaus, vi maa ikke handle med Mennesker. Du kan ikke faa noget for din Ulejlighed!« — »Ja, de soj han Amtsdommer Jørnsen, æ maatt' it handl med Minnesker, æ ku it faa novved«, — og saa var Klaus ogsaa tilfreds med denne Afgørelse.

BIRGITTE BERG NIELSEN
HUSHOLDNINGSSEMINARIUM og HUSHOLDNINGS-
SKOLE . Forhaabningsholmsalle 18, Tlf. Vester 0821

Kursus for Husholdningslærereinder
Husholdningskursus for unge Damer og Husmødre
Madlavningskursus for Begyndere og Viderekomne
og Alftenkursus for Begyndere og Viderekomne

Statsunderstøttelse kan søges Program sendes

Tvermøes Kursus

Købmagergade 22
København

Heddon Konfektion A/S

Østergade 61 Telf. 16590
København K.

B. Buhl Christensen

Tordenskjoldsgade 24
København
Telefon 10963

Tuxen & Hagemann

Amaliegade 4 København K.

Monies & Andersens Eftflg.

St. Kirkestræde 3 . København

Høglskade- forsikringen

Halls Alle 10 København V

Missionshotellet

Løngangsstræde 27
København

Jens P. Arnung

Murermester

Kronprinsensvej 31
Telf. C. 3914 & Godthaab 2084
København F.

Reserveret „D. A.“

GUNNAR HAAGENSEN

(Grundlagt 1921 i Riga Latvija)

Puggaardsgade 3 Kjøbenhavn V

Telegrammer: Rotambli Telefon: Palæ 5525

A/S MANUA

Nørregade 7
København K.

*Gardiner . Møbelstoffer
Sengetæpper en gros*

VIGGO THORBEK

cand. pharm.

Kattesundet 14 . C. 12478
København

GARVERIET Garvex

Købmagerg. 67-69 . Palæ 9464 . København K.
Skind - Raadyr- og Gedeskind - Plagehuder
Læderfæl opkøbes i store og smaa Partier til
højeste Pris

AULIN

Frederiksborggade 34-36
København K.

Ida Andersson Ask

Skindbeklædning
Nørrebrogade 32 . Nora 1033 . København N

Ingeniørforretningen

TRIUM

Glentevej 71 . Telefon 13018
København NV.

Preisler's optiske Institut

Indeh.: Kai Aarsø

Købmagergade 13 . København
Telefoner: 4599 og 10074

Emil Lassen

Ny Østergade 34 . Telefon 9112
København K.

Handelsaktieselskabet J. A. K.

(Aktiekapital over 1 Mill. Kr. fuldt indbetalt)
Rentefri Financing af fast Ejendom ved
J. A. K. - Aktier

Jord - Arbejde - Kapital, Landsforeningen for
økonomisk Frigørelse
Medlemsblad: J. A. K.-Bladet (4 Kr. pr. Kvart.)
Hovedkontor: **Middelfart** . Telf. 182 (2Ledn.)

Wilh. Weincke

Ny Vestergade 9

Telf. C. 266 København

A-S Bladstaalfabriken

Meteor

Kigkurren 8 København S

Iselingen Gods

Vordingborg

O. PALUDAN

Planteskoleejer

Tjørnhøjgaard pr. Klarskov
Telefon Klarskov 9

**Dansk
Arbejdsmandsforbund**

Nyropsgade 25 . København

NAKSKOV
SKIBSVÆRFT
NAKSKOV DANMARK

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab
Tlf. 6.14. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.
Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Aktieselskabet

Tapetfabriken „FIONA“

FAABORG

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

**Sønderjydske
Tæppefabrik**

A. R. KJÆRBY A/S

HØJER

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.
Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Hovedkontor

Selskabet Ejendom

Vesterbro 18 . Aalborg

DANSK MASKINOPLAG ^A/_S

(Jørgen M. Hansen

Aabenraa

Telf. 2044

Midtjyllands Ægekspor

ved A. Tornvig-Jensen.

BRANDE

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler

Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Aktieselskabet

Motorfabriken „Frederikshavn“

Haslev Gymnasium - *Kostskole
for Drengene*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Støt dansk Industri

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Bornholms Maskinfabrik, Rønne

Jernstøberi, Maskinfabrik, Bygningsstøbegods

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Varde — Haderslev — Aabenraa

Bornholms Frø & Saasæd Central

Aktieselskab

Rønne

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

Reserveret

„B“

Kjøge

Andels-Svineslagteri

Køge

Morsø Textilfabrik A/S

Telefon 575 (2 Linier)

Nykøbing M.

Oskar Lorenzen

Guldmed

Nexø

J. N. Jepsens Boghandel

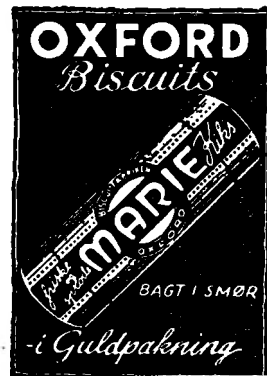
Tønder . Telf. 341

Stort Udvalg i saavel aktuel som
antikv. Litteratur om Sønderjyll.

Harald Bo Bojesen

Boghandel

A A B E N R A A

DET LOLLAND-FALSTERSKE
JERNBANE-SELSKAB

Louis Petersen
Rør- og Sanitetsforretning
Sønderborg
Telf. 2060 (fl. Led.)

Nakskov Dampmølle

Aktieselskab

NAKSKOV

Sønderborg
Andelsmejeri

A/s De forenede Kalkværker

Torp pr. Thisted

Telefon 25

Aktieselskabet
SIMON BRØND & CO
Barnevognsfabrik
Vejen

Holbæk Amts Andels-Svineslagteri

HOLBÆK

Åskov Møbelsnedkeri
pr. Vejen.
SØREN OLESEN

*Støt de
sønderjydske Indsamlinger*
„M.“

Fredr. Bangs Eftflg.
Nykøbing Mors

Stenhus Kostskole, Holbæk

Rektor Svend Larsen

Fra 1. August 1944 særskilt nyoprettet Gymnasie-
afdeling for Piger.

A. Nielsen & Co. A/S.

Nykøbing Falster

IKAST SKAANERFABRIK

P. Chr. Mikkelsen

IKAST

L. F. T. A.

Aktieselskabet

N. Raackmann - Papirvarefabrik

HORSENS

Aktieselskabet
Køge Trævarefabrik
Køge

Th. Damborg

Cigar- & Tobaksfabriker A-S
Nykøbing M.

Frederikshavn
Mælkeforsyning

Vojens
Andels-Svineslagteri
Vojens . Telf. 4111, 4112, 4113

„UNION“

Korn- og Foderstofimport A/S
Aabenraa

Nordisk
Trikotagefabrik

Haderslev

Reserveret
S. S. V.

REVISIONSFIRMAET

C. JESPERSEN

København . Amagertorv 7 . Telefon 17100

Horsens . Hospitalsgade 2 . Telefon 875

Sønderborg . Perlegade 79 . Telefon 1344

Venstres Landsorganisation

Vester Boulevard 4

København V

Telf. Central 3340

Wessel & Vett's Fabrikker A-S

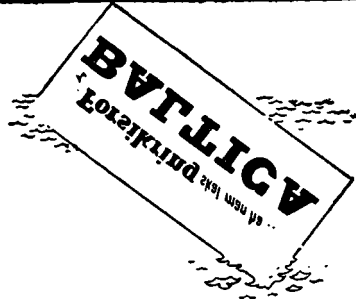
Nørregade 7 . København

Telefon C. 8608

L. F. FOGHT

Raadhuspladsen 77 . København

Telefon C. 12108

Udenfor Alfar-Vej

Alle Friluftsmennesker holder af at færdes udenfor Alfarvej, men de færreste forstaar den Kunst at bruge Kort og Kompas, saa de faar den fulde Glæde af at færdes i Naturen.

Poul Korsholms fornøjelige Bog

ORIENTERING

*Med Kort og Kompas
udenfor Alfarvej*

fortæller Dem, hvordan De faar dobbelt Udbytte af Deres Friluftsliv.

200 Sider, over 100 Illustrationer
Hft. Kr. 9,50 . Indb. Kr. 12,00

GJELLERUP